

SOSYAL SAĞLIK DERGİSİ

Makale Türü	Eylül 2023	Cilt	Sayı
Araştırma Makalesi	Başvuru Tarihi: 20.09.2023 Kabul Tarihi: 28.09.2023	3	2

DÜNYAYA BİR DAHA DOĞACAK OLSAM DOĞULULARA GELİN GİDERDİM: DOĞU KARADENİZ KADINININ ÜCRETSİZ EMEĞİ

Hayrettin KARADENİZ* Züleyha ALİM**

Öz

Ataerkil kapitalist düzen içinde kabul edilen cinsiyet temelli iş bölümü, kadınları genellikle özel alanla sınırlamış, ev hizmetlerinden sorumlu tutmuş ve erkeklere bağımlı ikincil bir rol vermiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi, kadınların çok emek verdiği yer olarak akla gelen ilk bölgedir diyebiliriz. Bölgeye has olan bu durum tüm kadınları kapsamasa da kadınlık kimliğinin temel belirleyicisi onların çok çalışkan olmalarıdır. Giresun ili, Doğanlık ilçesi özelinde yapılan bu araştırmada, kırsal alandaki kadınların, erkeklerin yapması gereken ağır işlerin bazılarını nasıl üstlendikleri açıklanmıştır. Bölgeye özgü olarak fındık tarımı, odun ve güllük taşıma gibi işlerde birçok ücretsiz kadın emeği örnekleri bu çalışma kapsamında sunulmuştur. Katılımcı kadınların çoğu bu ağır işlerin kadınlar tarafından yapılmasına olumsuz bir tepki vermezken, bir katılımcının "Dünyaya bir daha doğacak olsam doğululara gelin giderdim. Doğulular kadına yük taşıtmaz, bizim burada kadınlar taşır hep." ifadesi, öğrenilmiş çaresizliğe bir tepkiyi ortaya koymuştur. Ataerkil pazarlık sonucu, kadın erkeğin otoritesini zayıflatmadan kendilerine alan açarak güçlenmektedir. Araştırma, feminist bir perspektiften ele alınarak Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan kadınların ücretsiz emeğinin toplum içinde kadınların nasıl konumlandırıldığına odaklanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, kırsal alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin somut bir şekilde nasıl gerçekleştiğini açığa çıkarmaktır. Diğer bir amaç ise tarımsal faaliyetlerin merkezinde yer alan kadın emeğinin daha görünür hale getirilmesine katkıda bulunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Feminizm, Kadın Emeği, Kırsal Alan, Ücretsiz Emek, Ataerkil Pazarlık.

IF I WERE TO BE BORN AGAIN, I WOULD GO TO THE EAST AS A BRIDE: UNPAID LABOR OF EASTERN BLACK SEA WOMEN

Abstract

The gender-based division of labor accepted within the patriarchal capitalist order has generally restricted women to the private sphere, holding them responsible for domestic services and assigning them a subordinate role dependent on men. We can say that the Eastern Black Sea Region is the first region that comes to mind as a place where women do a lot of labor. Although this situation, which is specific to the region, does not cover all women, the main determinant of their identity as women is that they are hardworking. In this research, which was conducted in the Doğanlık district of Giresun province, it was explained how women in rural areas undertake some of the heavy work that should be done by men. Specific to the region, many examples of unpaid women's labor in hazelnut farming, wood and rosewood transportation were presented in this study. While most of the participant women did not react negatively to the fact that these heavy tasks were carried out by women, one participant's statement, "If I were to be born again, I would marry an Easterner. Easterners don't make women carry loads, women always carry them here." revealed a reaction to learned helplessness. As a result of patriarchal bargaining, women are empowered by creating space for themselves without weakening men's authority. The research focuses on how women's unpaid labor in the Eastern Black Sea Region is positioned in society from a feminist perspective. The main purpose of this study is to reveal how gender inequalities are concretely realized in rural areas. Another aim is to contribute to making women's labor, which is at the center of agricultural activities, more visible.

Keywords: Feminism, Women's Labor, Rural Area, Unpaid Labor, Patriarchal Bargaining

* Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, hayrettinkaradeniz28@gmail.com, 0000-0002-2151-8488

** Yüksek Lisans, Giresun Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, alimzuleyha28@gmail.com, 0000-0003-0303-054X

1. GİRİŞ

Araştırmanın konusu

İncelemeye çalıştığımız araştırmanın konusu, Doğu Karadeniz kırsalında yaşayan kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ücretsiz emeğidir. Genel anlamda, kadın emeği incelenmiş ve özel olarak Giresun ilinin Doğan kent kırsalında kadın emeğinin nasıl konumlandırıldığı feminist bir perspektifle ele alınmıştır.

Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın temel amacı, kırsal alanda toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymaktır. Diğer bir hedef ise tarımsal faaliyetlerin merkezinde yer alan kadın emeğinin görünürlüğünü artırmaya katkıda bulunmaktır.

Araştırmanın problemi

Doğu Karadeniz bölgesi illerinden olan Giresun İli Doğan kent özelinde kırsal alanda yaşayan kadınların toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere maruz kalıyorlar mı? Giresun İli Doğan kent ilçesinin kırsal alanda öğrenilmiş çaresizlik var mıdır? Giresun İli Doğan kent ilçesinin kırsal alanda ataerkil pazarlık var mıdır?

Doğu Karadeniz bölgesinin en önemli gelir kaynağı çay ve fıındıktır. Yaptığımız alan araştırmasına göre, Giresun ili Doğan kent ilçesinde arazi koşulları çay tarımı için uygun olmadığından, genellikle aileler fıındık tarımı yapmaktadır. Fıındık tarımı, hem üretim hem de hasat dönemlerinde beden gücüne dayalı birçok iş ve işlemleri içerir. Bölgede, fıındık bahçesinin bakım işleri genellikle erkekler tarafından yapılırken, hasat işleri ailenin tüm üyeleri, yani kadınlar, erkekler ve çocuklar tarafından gerçekleştirilir. Fıındık tarımının yanı sıra, aileler yazlık ve kışlık sebze ihtiyaçlarını karşılamak için kendi bahçelerinde sebzeçilik yapmakta ve hane ekonomilerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca ek gelir elde etmek amacıyla kümes hayvanları, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı da yaygın olarak yapılmaktadır. Bulgularımıza göre, bu tarımsal faaliyetlerin ana aktörleri kadınlardır ve onların emeği genellikle görünmez kalmaktadır. Kadınlar için, tarımla uğraşmak ev içi işler kadar önemlidir. Günlük olarak sebze bahçeleriyle ilgilenmek, hayvanları beslemek, inekleri sağmak gibi birçok iş, kadınlar tarafından yerine getirilmektedir. Aile ihtiyaçları için fazla ürünler (sebze, meyve, süt ürünleri, yumurta vb.) genellikle halk pazarlarında satılmaktadır. Bu artı ürünlerin pazarlama işleri de çoğunlukla kadınlar tarafından yürütülmektedir.

Doğu Karadeniz kırsalında, genellikle kadınları ikincil bir konumda tutan ve ataerkil yapıyı hem sorgulatan hem de mevcut yapıyı sürdüren bir iş bölümü vardır. Ancak bu yörede ataerkil yapı her zaman aynı şekilde ortaya çıkmaz. Toplumsal koşullar, coğrafi şartlar ve kültürel özelliklere göre ataerkil yapı da bir kısım değişiklik gösterebilir. Kadınlar ile erkekler arasındaki iş bölümü de bu koşullara göre şekillenir. Araştırmanın yapıldığı Doğan kent kırsalında, kadınların rolleri genellikle o bölgenin özgün özelliklerine bağlı olarak tanımlanır. Örneğin, kırsal alanda fiziksel güç gerektiren işlerden odun, güllük ve hayvan gübresi gibi yükleri sırtlarında çoğunlukla kadınlar taşır ve bu işler kadın işi olarak tanımlanmıştır. Böyle bir toplumsal yapıyı farklı

kuramlar ve farklı analizler çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Mesela; ataerkil pazarlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, öğrenilmiş çaresizlik, kadınların mülksüzlüğü, ataerkil hegemonyası, kadınların erkeklere bağımlılığı, kadın sömürüsü vs.

Ataerkil yapının yarattığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ev içindeki rollerin erkekler ve kadınlar açısından farklı biçimlerde şekillendirir. Verilen roller toplumsal olarak öğrenilir. Erkek ve kadınlar bunları sanki doğanın gereğini yapıyorlarmış gibi hissederler. Genellikle, erkekler evin içinde rahat edebilecekleri alanları sahiplenirken (örneğin, çalışma odasını daha çok erkeklerin kullanması gibi), kadınlar ise ev içindeki işlerin yoğun olduğu mutfağı sahiplenirler. Ev, erkekler için rahatlamanın ve dinlenmenin simgesi olurken, kadınlar için ise sürekli devam eden ev işleri ile özdeşleşir (Alim, 2022, s. 1).

Tarımsal üretimde, kadın emeğinin görünmezliği daha belirgindir. Özellikle tarımsal faaliyet ve hayvan bakım işleri de ev bakım işlerinin bir uzantısı olarak kadının ücretsiz emeğine dahil olmaktadır. Farklı bölgelerde farklı şekillerde benimsenmiş olsa da Doğu Karadeniz kırsalındaki coğrafi koşulların etkisiyle bölgeye özgü bir ataerkil yapı oluşmuştur. Doğu Karadeniz'de kadınlar, söz alma, karar verme ve mülkiyet hakkı gibi alanlarda ikincil bir konumda bulunurken, aile ekonomisine katkı sağlama ve diğer tarımsal ve hayvan bakım işlerinde birincil bir konumdadırlar. Kadınlar, odun taşıma gibi güç gerektiren bir işi yapmaları nedeniyle erkeksi olarak kabul edilir ve toplum tarafından onaylanır. Ataerkil yapı içinde veya ataerkil pazarlık süreçlerinde kadınlar, erkek otoritesini zayıflatmadan kendilerine alan açarak güç kazanmaya çalışırlar (Alim, 2022, s. 1).

Kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri, onlar ücretli bir işte çalışsa da evde bakım ve hizmet görevlerini de devam ettirmeleri gerektirdiği için kadınları çifte yük altında bırakmıştır. Ev işleri kadınların sorumluluğu olarak görüldüğü için kadınlar, ev ve iş arasındaki dengeyi sağlamakta zorlanmaktadır.

Cinsiyet rollerimiz, toplumsal normlar aracılığıyla şekillendirilmiştir. Doğu Karadeniz'in kırsal kesimi, diğer kırsal bölgelerle benzerlikler taşımaktadır; burada da kadınlar genellikle ikincil bir konumda bulunmaktadır. Ancak benzerliklerin yanı sıra farklılıklar da vardır, çünkü ataerkil sistem temelde kadının erkeğin yanında ikincil olduğu bir yapıya dayansa da bölgeler arasında farklılıklar görülebilir. Doğu Karadeniz kırsal kesimindeki farklılık, toplumsal cinsiyet rollerinin ataerkil yapılara göre farklı bir şekilde şekillendiği bir durumu yansıtmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin cinsiyetlerimizle ilişkilendirilerek şekillendiği ve bu nedenle erkeklerin genellikle güçlü kabul edildiği, kadınların ise zayıf oldukları için ağır işlerden kaçındıkları düşünülse de, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bu durum farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, erkeklerin yaptığı birçok işi üstlenmektedirler ve dolayısıyla kendilerini ikinci plana itilmesini istemezler.

Bu çalışmada hem tarımsal faaliyetlerde hem de hane içi hizmetlerde cinsiyet rollerinin kadınlar aleyhine eşitsiz bir dağılım olup olmadığı ve böyle bir yapıyı destekleyen ve bu rolleri sürdüren kadınların öğrenilmiş çaresizlikle ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceği araştırılmıştır.

2. LİTERATÜR VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kadın Emeği ve Ataerkillik

Emek terimi, çoğu sosyolojik bağlamda genellikle ücretli iş ile aynı anlamda kullanılırken, Marksizm içinde vurgulanan nokta genellikle "emek" ile "sermaye" arasındaki çatışan çıkarlardır (Alim, 2022, s. 3). Bu bağlamda, "emek" terimi proletaryayı ifade ederken, "sermaye" ise kapitalist sınıfın emek gücünü sömürme teorisi bağlamında kullanılmaktadır. Emek kavramı, zaman zaman antropolojide ev içi emeğinin emeğe dönüştürülmesi veya sosyolojik analizlerde ücretli istihdam yerine çalışma ile aynı anlamda kullanılmıştır. (Marshall, 1999, s. 183)."Emek" kelimesi çalışmanın sonucunda ortaya çıkan ürünü değil, bu ürünü ortaya çıkaran süreci ifade eder. "İş" ise ürünün kendisini temsil eder, tamamlanmış ürünü ifade eder. Emek ile iş arasında bu açıdan niteliksel bir fark bulunmaktadır. Emek, fiziksel varlığı temsil ederken, iş, insanların kamusal alanda yarattığı özgün faaliyeti ifade eder (Arendt, 1998).

'Ataerkillik', kamusal ve özel alanda erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetini ifade eder. Feministler tarafından kullanılan bir terim olarak, 'ataerkillik', erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerinde her türlü fiziksel, ekonomik, politik, ideolojik ve psikolojik üstünlüğünü ifade eder (Slattery, 2003, s. 139).

Kadın emeği, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile karşı karşıyadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkeğin rollerini ve statülerini içermektedir. Genel olarak erkek ve kadının yaptığı işler, toplumsal cinsiyet normları içinde şekillenir ve bazen kadınlar toplum tarafından değersiz olarak nitelendirilen ev işleri ile ilişkilendirilir. Kadınlar bedenlerinin üstesinden gelebilecekleri işlerin yanı sıra ev dışı işlerde de önemli roller üstlenmektedirler. Bu durum, erkeklerin toplumsal konumunu değiştirmez. Ancak, bazı tarımsal faaliyetlerin kadınlar tarafından yapılıyor olması, erkeklerin bu tür işlerden uzaklaşmasına yol açabilmektedir (Alim, 2022, s. 41).

Bir birey tek başına bir yaşam sürdürüyor ve kişisel becerilerini başarıyla uygulayabiliyorsa, ekonomik bağımsızlığa sahip bir bireyi temsil ediyor demektir. Ancak, bir kadın ve bir erkek ortak bir yaşam sürdürdüklerinde, kadının ev içi emek harcaması ve bunu duygusal bağlarla desteklemesi, kadının erkeğe muhtaç, zayıf ve duygusal bir varlık olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Hatta, bir kadın evlendikten sonra ayrıldığında ve bir çocuğu ile yaşamını sürdürüyorsa, daha da güçlü bir görünüm sergiler. Ancak, neden bu gücü erkekle birlikteyken bulamıyor? Bu, ataerkil sistemin etkisi altında, bir kadın yaşamının bir döneminde erkekle ilişkili olduğunda zayıf ve muhtaç bir şekilde görülebilirken, ilişkisiz bir dönemde, örneğin hiç evlenmemiş veya evlendikten sonra ayrılmışken, bir erkeğin himayesi olmadan kendi kendine yaşamını sürdürebilmesiyle güçlü, bağımsız, kendine yetebilen bir imaj ortaya çıkabiliyor (Alim, 2022, s. 7).

Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve fiziksel farklılıkları ifade ederken, toplumsal cinsiyet ise toplumsal olarak şekillenen ve bu iki cinse atfedilen davranışları, tutumları ve rolleri temsil eder. Geleneksel toplumlarda ataerkil sistemle şekillenen toplumsal

cinsiyet anlayışına göre kadınlardan ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilenmeleri, erkeklerden ise ücretli işlerde çalışarak ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaları beklenir. Cinsiyet, değişmeyen biyolojik özellikleri temsil ederken; toplumsal cinsiyet ise tarih, toplum ve coğrafya gibi faktörlere bağlı olarak farklılık gösterebilir (Gazioğlu, 2014, s. 97).

Toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine dayalı iş bölümü ve toplumsal yapı içinde devam eden kadın-erkek ilişkileri, temelde kadının görünmez emeğinden kaynaklanmaktadır. Ataerkil sistem de bu yapıdan beslenmektedir. Kadın emeğinin görünmez olması, 'olması gereken budur' algısının yaratılmasıyla normalleştirilmiştir. Ailede, özel ve kamusal alanda cinsiyetçi iş bölümü, ataerkinin modern görünümüne bürünmüş kapitalist patriarkal sınırlarında, "doğal" bir alan olarak tesis edilir. Bu alandaki ilişkiler ve davranışlar, sanki bu şekilde olması gereken normlar gibi sunulur ve kadınların harcadığı emekler ile yaptığı işler, kadınların doğal eğilimleri gibi sunulur ve kabul edilir. Kadınların verdiği tüm emekler (duygusal, fiziksel, zihinsel vb.) için, bu tür emeklere yatkın oldukları varsayımıyla bu emekler göz ardı edilir. Oysa gerçekte bir emek bulunur ve bu da görünmez emek kavramını ortaya koyar (Tura Demiryontan & Savran, 2016).

Kadınlık ve erkeklik kavramları, toplumsallaşma süreci boyunca sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal ve tarihsel koşullara bağlı olarak belirlenen ve sürekli müzakere edilen kavramlardır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet kavramı, tüm toplumlarda genel hatlarıyla benzer görünse de detayları ülkeye göre farklılık gösterir. Toplumsal cinsiyet, cinsiyetten farklı biçimde toplumsal ve kültürel olarak şekillenen ve bu nedenle zaman ve mekâna göre değişebilen kimliklerdir (Meşe, 2016, s. 500).

Ataerkil ailelerde toplumsal cinsiyet rollerine göre iş bölümü yapıldığında, genellikle erkekler ücretli işlerde çalışarak evin ekonomik sorumluluğunu üstlenirken, kadınlar evin bakım ve hizmet sorumluluğunu üstlenirler (Ünlütürk, 2018, s. 35). Kadınların geleneksel olarak sorumlu olduğu ev içi hizmetler, erkekler tarafından yapıldığında, erkekler bu işleri kadına yardım olarak görmektedir.

Ataerkil yapı, toplumsal düzeni şekillendirirken kadınların ve erkeklerin yaşam tarzlarını da etkiler. Bu toplumsal düzen, kadınların ve erkeklerin nasıl davranması gerektiğini, hangi rollerde daha aktif olmaları gerektiğini toplumsal normlar aracılığıyla öğrenirler. Yapılması gereken işler ve görevler genellikle kadın işi ve erkek işi olarak sınıflandırılır. Örneğin, ev yaşamı, özel bir alan olarak kabul edilir ve ev işleri genellikle kadının sorumluluğundadır, ekonomik sorumluluk ise genellikle erkeğin üzerindedir. Kadınların toplum içerisinde konumlandırılışının temel nedeni, feminizme göre ataerkidir. Bu eğilim, kırsal bölgelerde daha belirgin bir şekilde görülmektedir.

Kadınların emekleri kırsal ve kentsel alanlarda farklı şekillerde kategorize edilebilir. Kentsel alanlarda yaşayan kadınların ev içi rolleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında devam etmektedir. Kırsal alanlarda yaşayan kadınların ise ev içi bakım hizmetlerinin yanı sıra, kırsal alanın zorunlu olarak getirdiği görev ve sorumlulukları da vardır. Örneğin, pazara uzaklık ve gelir azlığı nedeniyle, kırsal alandaki kadınlar gıda üretimini zorunlu olarak üstlenmektedir. Günümüzde de kadınlar, devlet destekli projelerde, köy pazarlarında ve hatta kentsel

alanlarda ev içi üretimini yoğun olarak sürdürmektedir. Bu durum, kadınların ev içi ekonomiye katkısını arttırmaktadır. Kırsal alandaki kadınların ücretsiz hane emeği daha da artmakta ve bu durum, kadınların emeğinin sömürüye açık hale gelmesine neden olmaktadır.

Feminist kuramcılara göre kadınların ikincil bir konuma itilmesi, onların özel alanda sınırlanması ve özgürlüklerinin ellerinden alınmasıyla başlamaktadır. Kadınların ikincil konumu ya da 'ikinci cins' durumu, ataerkinin ortaya çıkmasıyla kadınların toplum içinde cinsel nesne veya soyun devamını sağlayan bir obje olarak görülmesiyle açıklanmaktadır (Taş, 2016, s. 165). Toplumun, kadını bu şekilde bir nesne veya obje olarak görmesi, kadının değerinin görünmezliğine ve dolayısıyla emeğinin görünmezliğine işaret etmektedir. Bu kapsamda Aksu Bora, "kadın olmak, içinde yaşadığımız kültürde yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, temelde 'ev' bağlamında tanımlanır ve yeniden üretilir" (Bora, 2018, s. 21) ifadeleriyle sosyolojik bir tespitte bulunmuştur.

Butler'ın belirttiği gibi, kadınların yaşamlarının yanlış temsil edildiği veya hiç temsil edilmediği şeklindeki yaygın kültürel durum, kadınların siyasi varlığını teşvik etmek için kadınları tam ve eksiksiz temsil eden bir siyasetin geliştirilmesini daha da önemli hale getirmektedir. Bu siyasetin geliştirilmesi, kadınların toplumsal yaşamdaki konumunu güçlendirecek ve eşitlik mücadelesine önemli bir katkı sağlayacaktır (Butler, 2018, s. 43). Bu bağlamda kadın muhtarların, kadın belediye başkanlarının veya kadın millet vekili sayılarının artması durumunda bazı problemlerin çözüleceğini söyleyebiliriz.

3. ARAŞTIRMANIN SAHASI VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Evren

Araştırmanın sahası Giresun ili Doğankent ilçesidir. Bu ilçede ikamet eden 18 yaş ve üzeri kadınlar araştırmanın yapıldığı evreni oluşturmuştur. Doğankent ilçesi 5 mahalle ve 9 köyden ibarettir. TÜİK (TÜİK, 2021) Aralık verilerine göre Doğankent ilçesinin köy ve mahallelerinin toplam nüfusu 6.508'dir. Bu nüfusun 4431'i ilçe merkezinde, 2077'si ise köylerde ikamet etmektedir. Köylerde yaşayan kadın sayısı 1036, erkek sayısı ise 1041'dir. Kırsal alanlarda dağınık bir yerleşim biçimi görünmektedir. Köy halkının yarısına yakını, hayvanlarını otlatmak ve temiz havadan istifade etmek üzere yaz sezonlarında yaylalara çıkmaktadırlar (Doğankent, 2023).

Örneklem Seçimi

Araştırmada seçkisiz örneklem tekniği kullanılmıştır. Belirtilen evrenden etik kurallar çerçevesinde 18 yaş ve üzeri gönüllü 34 kadınla mülakat yapılmıştır. Örneklem almaya başlamadan önce Giresun Üniversitesi Etik Kurulundan izin alınmıştır.

3. Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli nitel desenli bir çalışmadır. Nitel araştırmalarda evrensel genellemelerden ziyade araştırma sonuçlarının sınırlandırılması ve farklı durumlara uyarlanabilen, tekrarlanabilen genellemelere ulaşılır. Bu modele göre belirlenen konuya dair

derinlemesine bilgi edinilmesi amaçlanır. Bu tür araştırmaların dinamik yapısı gereği sosyal olaylar duruma, zamana ve mekâna göre değişiklik gösterebilir (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Veri Toplama Yolu ve Araçları

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcılardan rızaya dayalı onaylar alınmıştır. Toplanan veriler, içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Demografik bulgular

Araştırmamız kapsamında Doğanşehir ilçesi kırsal alanda ikamet eden 18 yaş ve üzeri 34 kadın katılımcı ile görüşme yapıldığını yöntem kısmında belirtmiştik. Katılımcı kadınlar K1, K2... şeklinde kodlanarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı

Yaş	Sayı	Yüzde (%)
35-40	3	9
41-50	9	26
51-60	17	50
61-72	5	15
Toplam	34	100

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere çalışma grubuna katılan kadın katılımcıların yaş alt sınırı 35, üst sınırı ise 72'dir. Yaş ortalaması yaklaşık olarak 52'dir.

Tablo 2. Katılımcıların eğitim durumları

Tablo 2. Katılımcıların eğitim durumları

Cinsiyet	Okur- yazar olmayan		Okur yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite mezunu	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Kadın	5	14	4	12	19	56	4	12	1	3	1	3

Görüşme yapılan 34 katılımcıdan 19'u ilköğretim mezunu olarak en yüksek grubu temsil etmektedir. Okur-yazar olmayan ve ortaokul mezunu olanların sayıları 4'er iken, okur-yazar olan 5 kişi lise ve üniversite mezunu olanlar ise 1'er kişidir.

Tablo 3. Katılımcıların meslekleri

Meslekler	Sayı	Yüzde
Ev Hanımı	9	27
Hem Çiftçi Hem Ev Hanımı	21	64
Memur	1	3
Esnaf	1	3

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%64) kendini hem ev kadını hem çiftçi olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte %27'si kendilerini ev kadını olarak tanımlamış olsa da görüşme esnasında tarım işleriyle de uğraştıklarını belirtmişlerdir. Lise ve üniversite eğitimi olan kadınların memur ve esnaf olarak çalıştığı tespit edilmiştir. Bu durum eğitim seviyesi ile meslek sahibi olma

arasında doğru orantı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların çoğunluğu ilkokul düzeyini temsil etmekte ve ücretli iş yaşamına katılımı görülmemektedir.

Tablo 4. Toprak mülkiyet durumu

Hanede toprak mülkiyetinin kime ait olduğu bilgisi	Sayı	Yüzde
Kendi (Kadına)	5	15
Eşi (Erkeğe)	19	56
Kayınvalide/Kayınpeder	7	20
Verese (Mirasçı)	3	9
Toplam	34	100

Yukarıdaki tablodan erkeklerin daha fazla hak sahibi olduğu, kadın-erkek arasında eşit olmayan bir mülk paylaşımı yapıldığı anlaşılmaktadır. Genel olarak bakıldığında, yöredeki kadınlar söz hakkı, karar alma ve mülkiyet hakları konusunda ikincil bir konumda bulunurlar. Ancak iş bölümünde daha fazla sorumluluk üstlenirler ve aile ekonomisine katkı sağlama, tarımsal faaliyetlerde ve hayvan bakımında birincil bir rol oynarlar. Kadınlar, erkeklerin de yapabileceği işleri üstlendikleri için güçlü olarak kabul edilmekte ve bu, onlar için rahatsız edici bir durum olarak görülmemektedir. Erkekçe davranmaları, onlara cesaret verir ve bu durum onlar için olumsuz bir algı oluşturmamaktadır.

Tarımsal Faaliyetle İlgili Bulgular

Tablo 5. Fındık bahçesinde çalışma durumu

Fındık bahçesinde kimler çalışmaktadır?	Sayı	Yüzde
Kadın	7	20
Erkek	2	6
Müşterek	23	68
Sadece İşçi	2	6
Toplam	34	100

Tabloya baktığımızda yörede fındık tarımı dışındaki diğer faaliyetlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliği daha fazla görünürken, fındık hasat döneminde bu durum eşitliğe dönüşmektedir. Zira fındık hasadı, cinsiyet ve yaş ayrımı yapılmaksızın aile üyelerinin hemen hemen hepsi tarafından aktif bir şekilde gerçekleştirilir. Ancak kadınlar, fındık hasadının yanı sıra patoza verme, kurutma, ayıklama gibi işlerin yanı sıra yemek yapma ve ev temizliği gibi ev işlerini de üstlenirler. Belirtmek gerekir ki, fındık üretim işlemlerinde kadın-erkek eşitliği, aslında erkekler için bir avantaj teşkil etmektedir.

Tablo 6. Kadınların farklı tarımsal faaliyette bulunma durumları

Fındık dışında tarımsal ürün üretiyor musunuz?	Sayı	Yüzde
Evet	28	82
Hayır	6	18
Toplam	34	100

Katılımcıların %82'si farklı tarımsal ürünler yetiştirdiklerini belirtmişlerdir. Üretimde bulunan kadınların büyük bir kısmı kara lahana (pancar), mısır ve fasulye yetiştirdiklerini; bazıları ise domates, biber, patlıcan, marul, salatalık gibi sebzeleri ev haneleri için ürettiklerini ifade

ettir. Pazarda sattıkları ürünlerin çoğunluğu bitkisel kaynaklı değil, besledikleri hayvanlardan elde ettikleri ürünlerdir. Doğan kent yöresinde pancar (kara lahanaya), fasulye ve mısır gibi çok üretilen ürünlerin satışı az miktarda yapılmaktadır. Herkesin küçük de olsa bir bahçesi vardır ve bölgeyle özdeşleşen kara lahanayı yetiştirir. Katılımcıların ürettikleri ürünlerin %50'sini, ek gelir ya da temel geçim kaynağı olarak satışa bizzat kendileri sunmaktadır. Bunların çoğu, kadınların görünmez emeğinin bir ürünüdür.

Katılımcıların %18'i, sağlık sorunları nedeniyle veya toprakların mirasçılar arasında bölünmesi sonucu ek tarımsal faaliyetlerde bulunamadıklarını belirtmişlerdir.

Tarımsal ürün yetiştirmenin yanı sıra büyükbaş ve küçükbaş hayvan beslemek hane ekonomisine ek gelir kaynağı olarak görülmektedir. Katılımcılardan alınan bilgilere göre %76'sı hayvancılık yapmaktadırlar. Bu kaynakların oluşturulmasında kadının sorumluluğu ve emeği büyüktür.

Yayla Kültürü

Başka bölgelerde de olduğu gibi Doğu Karadeniz bölgesinde de yayla kültürü yaygındır. Bu bağlamda katılımcılara “yılın belirli zamanlarında yaylacılık faaliyeti yapıyor musunuz?” sorusuna %56'sı hayır, %44'ü evet yanıtını vermiştir. Evet yanıtını veren 15 katılımcıdan 4'ü gezme amaçlı gittiklerini ifade etmişlerdir. Yayla faaliyetinin çoğunlukla kadınlar tarafından yürütüldüğü gözlemlenmektedir. Yaylacılık faaliyeti yılın 5-6 ayını kapsar. Kadınlar, yaylalarda tarımın yanı sıra daha çok hayvan bakımıyla ilgilenmektedirler. Yörede, bir erkeğin tek başına yaylaya çıkıp hayvan bakması oldukça nadirdir; ancak kadınların yaylada tek başına kalması daha yaygın ve doğal olarak karşılanır. Silah taşıma gerekliliği de, kadınların yaylada yalnız başlarına bir süre kalmalarına dayanmaktadır. Dolayısıyla kendi güvenliklerini sağlamak adına ve bir ihtiyaca binaen böyle bir toplumsal yapı ortaya çıkmıştır.

Ataerki Pazarlık ve Kadınların Hane Kararlarına Etkisi

Araştırmamız kapsamındaki görüştüğümüz kadınlara “Tarımsal üretiminin büyük bir kısmını sizin gerçekleştiriyor olmanız, hane kararlarında etkinizi arttırıyor mu?” sorusunu yönelttiğimizde, %62'si “evet”, %38'i ise “hayır” olarak cevaplamıştır. “Evet” olarak cevaplayan 21 kişiden 3'ü bazen sorduğunu belirtirken 3'ü ‘bana danışmadan bir şey yapmaz’ şeklinde ifade etmiştir. “Hayır” olarak cevaplayan kişilerden bazıları ‘erkeklerin dediği olur bizde’, ‘o ne derse o kadının sözü pek geçmez’, ‘bu köyde erkek ne der ne söylerse o’ şeklinde belirtmiştir. “Bu köyde tüm işleri kadınlar yapıyor ama erkeklerin sözü geçiyor.” (K21) şeklinde cevaplar da verilmiştir.

Doğan kentli kadınların geneli, verdikleri emeklerinin toplumsal konumunu etkilemediğini ifade ederken söz hakkı konusunda ise çoğunluğun olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Kadınların toplumsal konumdan anladığı hane karar etkisinden ziyade toplum içinde geri planda kalmalarıdır. Çünkü ev içi ilişkiyle ev dışındaki tutumlar farklı olabilmektedir. Erkek hane içinde eşine saygı duyup fikrini alsa da toplum içinde hane reisi olarak sadece erkekler kendilerini tanıttığını, evdeki son sözün erkeğe ait olduğu; ayrıca kadınların davranışları,

tutumları ve ailedeki harcama planından erkeklerin sorumlu olduğuna dair verilen yanıtlar (%64) bu bilgileri kanıtlamaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, kadınların hanede verdiği kararlar, hane reisinin konumunu ve hegemonyasını tehdit etmediği sürece makul karşılanır.

Söz hakkı verilmeyen kadınlar, bu durumu kabullenmiş ve erkeğin kendisine pek danışmama durumunu, toplumsal bir norm olarak içselleştirmiştir. Bu şekilde düşünen ve kabullenen kadınlar, öğrenilmiş çaresizlik sendromuna yakalanmış olarak ifade edilebilir. Halbuki kadın ev içini yöneten ve aile ekonomisine ücretsiz tarım işçiliğiyle büyük katkı sağlamaktadır. Ancak bu katkı ve çaba kimi yerlerde yerini bulurken kimi yerlerde karşılıksız kalmaktadır.

Deniz Kandiyoti (2021) “ataerkil pazarlık” kuramını değerlendirerek bunun ataerkinin bulunduğu yere göre değişkenlik gösterdiğini, kadın ve erkek arasındaki iş bölüşümünün koşullara göre değişebileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Kandiyoti, bir varsayım olarak ataerkil pazarlığın, toplumsal cinsiyet rejimlerinin temelinde yatan eşitsiz ilişkilere dayandığını ve kadınların rızasını sadece belirli normları içselleştirerek değil, aynı zamanda sistemin içinde kazanabilecekleri bazı güç ve güvence alanları sayesinde kazanabileceklerini belirtmiştir (Kandiyoti, 2021). Bu bağlamda kadının ikincil konumda olması değişmez ancak yerine getirdiği sorumluluklar neticesinde güvence altına alınır ve belli bir alanda söz hakkı elde edebilirler.

Kadınların fazlasıyla iş yapmaları, ikincil konumlarını değiştirmez, ancak bu işler vasıtasıyla kendi alanlarında bir miktar söz sahibi olabilirler. Dolayısıyla ataerkil pazarlık, kadınlara ikincil konumunu sürdürmeleri dışında söz sahibi olmayı kazandırır. Kadınlar, erkeğin konumunu pek zayıflatmadan ve onay alarak yavaşça kendi alanlarını genişletirler. Odun taşıma, sırtta sepetle bir şey taşıma ve erkeklerin yaptığı birçok işi yaparak, belirli bir ölçüde güç kazanırlar (Alim, 2022, s. 2). Kadınlar, birçok görevi yerine getirerek kendilerini yetkin hale getirirler, ancak bu güç, erkeğin pozisyonunu etkileyen bir güç değildir.

Doğankent yöresinde kadınlar, erkeğin konumunu pek sarsmadan ve onların mevcut statüsünü de onaylayarak kendilerine yavaş yavaş alan açarlar ve ilerleyen süreçte kendilerini güçlendirirler. Bu durum bir otoriteye dönüşebilen bir tür sessiz anlaşma ya da ataerkil pazarlık olarak tanımlanabilir. Kadınların kendilerine alan açıp bilahare güçlenmesi ve istişare hakkını elde etmeleri, esasında onların ev dışında yaptıkları ağır işlerle ilişkilidir. Bedenen yapılan ağır işler neticesinde kadınlar, erkekler tarafından daha fazla önemsenir ve onlara güven verirler. Bu sessiz ataerkil pazarlık, cinsiyetler arasındaki iş bölüşümü sonucunda gerçekleşir ve aileye bir uyum sağlamış olmaktadır. Kadınların ataerkiyle somut olarak nasıl baş ettiğini, ne gibi uyum stratejileri geliştirdikleri ve bunların toplumsal cinsiyete dayalı kadınların fedakarlığı ile bu durumun mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Kırsal alan

Doğu Karadeniz'de tarımsal faaliyetlerin en önemlileri çay ve fındık tarımıdır. Fındık bahçesi bulunan her ailedeki kadınlar, istisnasız olarak fındık hasadının her aşamasında yer almaktadır. Bu durumun temel nedeni, erkeğin ücretli bir işte çalışarak ailenin genel geçimini sağlaması, kadının ise ev ekonomisine katkıda bulunmasıdır. Kadınlar ücretli ve ücretsiz her iki durumda da ev içi işlerinden vazgeçmemekte ve çocuklar da bu emeğin bir parçası haline gelmektedirler.

Yaz aylarında Doğu Karadeniz kırsalında, kadınların yanı sıra kız ve erkek çocuklar da hasat zamanında nerede olurlarsa olsunlar görev alırlar.

Yörede, coğrafi ve iklim koşulları tarımla geçim sağlamayı her ne kadar olumsuz yönde etkiliyor olsa da, kadınların bu konuya bakış açısı genellikle olumludur. Bunun nedenlerinden biri, kadınların yerel arazi şartlarına uyum sağlama yetenekleri ve zamanlarının bir kısmını arazide geçirme isteğidir. Giresun kırsalındaki kadınların tarımsal faaliyetlerdeki rolü genellikle erkeklere göre daha büyüktür. Yörede, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri kendilerine özgü bir nitelik taşımaktadır.

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, kadınlar kent hayatında genellikle ev içi hizmetlerle sınırlıyken, kırsal alanlarda bu roller ayrıca tarım ve hayvancılık gibi ev dışı işleri de içerebilmektedir. Ataerkil yapı, kendini en fazla kırsal bölgelerde hissettirmekte olup, kırsal alanda neredeyse her alanda bu sistem görülmektedir. Kadınlar hem ev içi hem de ev dışı işleri sorunsuz bir şekilde idare temektedir.

Eskiden bahçelerin temizlenmesi ve gübrenmesi gibi işler genellikle erkekler tarafından yapılırken, günümüzde kadınlar da bu işlere dahil olmuşlardır. Bunun müsebbibi bölgedeki istihdamın yetersiz olması, erkeklerin uzak bölgelere çalışmaya gitmeleridir.

Bölgede, sadece fındık üretiminden geçimini sağlayan hanelerde, aile üyeleri arasındaki iş birliğinin daha fazla olduğu ve kadınların ücretsiz olarak hem ev içi hem de ev dışı işlerde çalışarak aile bütçesine daha fazla katkı sağladığı görülmektedir. Yörenin en önemli tarımsal ürünü olan fındığın satış fiyatı dönemsel olarak düştüğünde, aile üyelerinin fındık hasadına katılımını etkilemektedir. Yani, fındık fiyatları düştükçe işçi ücretleri arttıkça aile fertlerinin ücretsiz emeği daha da artmaktadır.

Ataerkil yapıda, genellikle çocuk bakımı kadının sorumluluğunda bulunur. Kırsal alanlarda, erkeklerin çocuk bakımı ve eğitimi konusunda deneyim eksikliği daha belirgin görülmektedir. Kadınlar, ücretli bir işte çalışsalar da çalışmasalar da, ev içi rollerde temizlik, bakım ve hizmet görevlerini ömür boyu sürdürmektedirler.

Ataerkil sistem içerisinde, güç ve iktidarın sembolü olarak erkeklere atfedilen silah kullanma ve ağır işleri yapma, bölgedeki kadınlar için de güçlü bir sembol oluşturmuştur. Ataerkil yapı her zaman aynı şekilde tezahür etmez. Bulunduğu bölgenin toplumsal koşulları, coğrafi faktörler ve kültürel özelliklerine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Kadınlar ile erkekler arasındaki iş bölümleri, koşullara göre değişebilir. Kadınların, kendilerini güçlü olarak tanımlamalarının temel nedenlerinden biri, ağır işleri yapmaya ve silah kullanmaya yatkın olmalarıdır.

Odun Güllük ve Hayvan Gübresi Taşıma

Rollerin farklı şekillenmesi, cinsiyetçi iş bölümünü de etkilemiştir. Bölgede kadınlar, güç gerektiren işleri yapmanın yanı sıra birçok işin sorumluluğunu da üstlenmektedirler. Özellikle kadının sırtında odun taşıma işi, erkek tarafından kadınsallaştırılan en belirgin örnektir.

Yörede yakacak olarak kullanılan odunların hazırlık işleri genellikle erkekler tarafından gerçekleştirilirken, bu odunların sırtta taşınma işleri çoğunlukla kadınlar tarafından yapılır. Aynı şekilde ahırda kullanılan hayvanların altına serilen ve "güllük" olarak adlandırılan otsu bitkinin biçilmesi ve hazırlanması işlemleri de genellikle kadınlar tarafından yürütülür. Bu nedenle, güllük biçme ve taşıma işleri ile odun taşıma işlerinden muaf olan erkekler, bu işlerden uzaklaştırılmış gibi görünmektedirler. Kimi zaman bu işleri yapan erkekler görüle de, genel olarak odun ve güllük taşıma işleri kadınsallaşmıştır.

Odun taşınmasıyla ilgili katılımcılara yöneltilen "Ormandan ya da bahçelerde hazırlanan odunları eve taşıma işlemlerini kimler yapmaktadır?" sorusuna %38'i kadın, %35'i müşterek, ve %27'si erkek olarak yanıtlamışlardır.

Mülakata katılan kadınların, odun yapımı ve taşıma işlemleri noktasında farklı cevaplar verdikleri görülmektedir. Yanıtların farklı olması, ataerkil yapının farklı şekilde tezahür ettiğini ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcılara yöneltilen "Köyünüzde güllük biçme ve taşıma işlemlerini kimler yapmaktadır?" sorusuna alınan cevaplar şu şekildedir: %73'ü kadın, %24'ü müşterek, ve %3'ü erkek olarak yanıtlamışlardır. Bu cevapta katılımcıların büyük çoğunluğu güllük taşıma işlemlerini kadınlar tarafından yürütüldüğünü söylemişlerdir. Güllük biçme ve taşıma işlemlerini kimlerin yaptığına dair verilen cevaplardan örnek sunacak olursak;

"Karadeniz'in erkekleri kadınlara yardım etmiyor, Doğunun erkekleri kadını hiç ezmiyor. Dünyaya bir daha doğacak olsam doğululara gelin giderdim. Doğulular kadına yük taşıtmaz, bizim burada kadınlar taşır hep" (K28).

Katılımcıların çoğu ataerkil yapıdan beslenen ancak yöreden kaynaklı bu öğrenilmiş çaresizliğe bir tepki göstermezken K28 kodlu kadın, bu tempodaki ağır işlerin kadınlar tarafından yapılmasına ve sömürülmesine tepki göstermiştir.

Katılımcılar, "Güllük taşıma ya da odun taşıma işlemlerini yirmi yıl öncesi ile kıyaslama yaparsanız herhangi bir değişiklik olmuş mudur?" sorusuna %74'ü evet değişiklik olmuştur yanıtını vermiştir. Cevapları detaylandıran birkaç katılımcının cevabı şu şekildedir:

Önceden biz yapardık, hepsini kadınlar yapardı. Buranın kadınları erkekten daha fazla çalışır. Odunumuzu bahçeden keser getirirdik, güllük biçer taşırdık, ineğin altına gazel süpürürdük, sırtımızda sepetle kemre (çiftlik gübresi) taşırdık. Erkekler de koyun güderdi, pazara giderdi (K34).

Değişiklik tabii oldu, ahırlara beton attılar, tahta döşediler, güllüğe gerek kalmadı. Ama ben yapıyorum, fındık gazeli yapıyorum, eşim benimle geliyor ama ben taşıyorum yine (K33).

Katılımcılar, taşıt yollarının inşa edilmesiyle gündelik hayatta birçok değişikliğe yol açtığını belirtmişlerdir. Yine katılımcılar günümüzde artık güllük biçmeye gerek kalmadığını, onun yerine fındık gazeli yaptıklarını vurgulamışlardır. Bunlar arasında herhangi bir değişikliğe yol açmadığını belirten bazı katılımcılar (%26'sı), bu işlerin zaten eskiden de kadınlar tarafından

yapıldığını ve şu anda da yine kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini ifade ederek eskiye göre pek bir değişikliğin olmadığını söylemiştir.

Kadinsallaşan diğer bir iş ise kemre (hayvan gübresi) taşınma faaliyetleridir. Bu kapsamda şu örneği sunabiliriz:

Bizim köyde kemre taşıyan erkekleri ayıplarlar. Kemreyi sepete koyup sırtlarında götürdükleri için ayıplanır, çuvala koyup omuzda taşısalar duyulmaz. Başka şey taşısa ayıplanmaz (K22).

Erkekler kendilerine göre gurur yapıyor, biz de mi taşıyacağı sizinle diyorlar. Kadın adama (erkeğe) yükletse adama neden yüklettin deriz (K33).

Karı herifine güllük taşıyor kendi oturuyor derlerdi. Karıdan korkuyor taşıyor derlerdi (K16).

Ayıplanır, bu köyde dedikodu çok zaten aha bak karısını oturtuyor kendi çalışıyor derler (K12).

Odun ve güllüğün özellikle sırtta taşınması kadınsal olarak kabul edilmektedir. Yöredeki iş bölümü kısmen ataerkil bir yapıya sahip olsa da daha çok iş gücüne dayalı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda katılımcılara, "Eğer güllük taşıma ya da odun taşıma işlemlerini erkekler yaparsa toplumun bakış açısı sizce nasıl olurdu?" sorusu yöneltildi. Bu soru, katılımcıların yöresel bakış açılarını anlamaya yönelikti. Katılımcılar arasında, bu soruya farklı yanıtlar verenler bulunmaktadır. Bazıları, bu işlemleri erkeklerin yapması durumunda onların ayıplanacağını belirtirken, diğerleri ise bu durumun takdir edilir olduğunu ifade etmiştir. İçerik analizlerine göre, her iki yanıt da benzer görünmektedir. Kadın katılımcıların %53'üne göre, erkekler sırtlarında güllük taşıma veya odun taşıma işlemlerini yaparlarsa takdir edilir ve ayıplanmazlar, ancak %47'sine göre ise erkekler ayıplanır. Bu bilgiler, yöresel uygulama ve geleneği yansıtmaktadır. Belirtelim ki güllük veya odun taşıma işleri genellikle sırtta taşıma şeklinde yapılır.

İnek Koyun/ Keçi Sağımı

Araştırma yapılan kırsal alanda, 'İnek ya da koyun/keçi sağma işlemlerini kimler yapmaktadır?' sorusuna %91'i kadınların, %9'u ise müşterek olarak yapıldığını belirtmiştir. Soruya sadece erkeklerin yaptığına dair herhangi bir yanıt verilmemiştir. Bu duruma örnek olarak şunlar verilebilir:

Bizim burada (sağım işlerini) hep kadınlar yapar, tepki göstermezler. Erkekler kadın işi yapmaz, kadın erkek işi yapar (K21).

Benim eşim 'hayatta sağamam' derdi. Biz sağdık hep, burada hiç erkekler yapmıyor. Kadınlar o kadar çalışkan ki erkeğe iş kalmıyordu zaten. Kalsa da kadın oturuyor derlerdi (K31).

Bizde dışarı işinde kadın erkek işi yok, herkes her işi yapar (K24).

Görüldüğü üzere kadın işi olarak görülen inek sağma işine tepki gösterilmese dahi erkeklerin bunları yapmayı tercih etmedikleri anlaşılmaktadır. Sadece kadınların sağım yaptığını belirten katılımcılar arasında da tepki gösterilmeyeceğini söyleyenler olmuştur. Tepkinin erkeğe mi kadına mı gösterildiği konusunda da farklılıklar vardır. Erkeğin değil de bu işi erkeğe yaptırdığı için kadının ayıplandığını söyleyenler bulunmaktadır. Tepki gösterilmesi aslında erkeğe değil

kadına yapılmaktadır. Bir katılımcımız şöyle ifade etmiştir. “Tepki gösterilir, kadın oturuyor derler” (K13).

Son dönemlerde gelişmiş süt sağma makinelerinin icat edilmesiyle, her aile olmasa da bazı aileler, özellikle inek sağma işlemlerini bu makineler aracılığıyla yapmaktadır. Hem kadınlar hem de erkekler sağım işlerinde bu makineleri kullanırlar. Ancak süt sağma makinası olmayan ailelerde yine kadın emeği devreye girmektedir. Diğer taraftan koyun ve keçi sağımları genellikle elle yapıldığı için bu işerde yine kadın emeği söz konusudur.

Görüldüğü üzere Doğanekent yöresinde kadınlar ve erkekler arasında iş bölümü yapılırken herhangi bir itiraz söz konusu değildir. Çünkü ataerkil yapı bu şekilde kodlanmıştır. Bu bölgede, özellikle odun, güllük, kemre (hayvan gübresi), gazel (kuruyup yere dökülen fındık yaprağı) gibi yüklerin erkekler tarafından *sırtta taşınması*, inek, koyun ve keçilerin *elle sağımı* bu erkekler için bir zayıflık göstergesi olarak algılanmaktadır. Çünkü bu gibi işler ve bu şekildeki iş bölümü, daha çok yerleşik toplumsal normlara dayandırılmış ve bu işler, genellikle kadın işi olarak kabul edilmiştir. Şayet erkekler bu işleri yaparsa, kadınlar bu durumdan rahatsızlık duyarlar ve kendileri otururken erkeklere iş yaptırmanın ayıplanacak bir davranış olduğu düşüncesiyle kendi cinslerini eleştirirler. Bu bağlamda şayet kadınlar bir vesile ile erkekleri çalıştırsa dahi ikincil konumu devam etmektedir. Burada ikincil konumdan kastedilen, kadınların kendi işleri yanında erkeğe de mezkur işleri yaptırılmalarıdır. Ancak böyle durumda ise kadınlar kendi cinsleri tarafından toplumsal baskıya maruz kalırlar. Yörede ataerkil kadınlar, ikincil konumda olsalar da hanenin yönetilmesinde önemli bir rol oynarlar.

SONUÇ

Yaşamla ilgili temel ihtiyaçlarımız, cinsiyet rollerine dayalı olarak karşılanır. Erkek ve kadın olarak farklı rollerle yetiştiriliriz. Genel geçer tutumlar her toplumda bulunsa da özelleştirildiğinde toplumdan topluma değişen tutumlar da görülebilir. Barınma, beslenme, giyinme ve korunma gibi temel ihtiyaçlar, genellikle kadın ve erkek cinsiyetlerine göre kategorilendirilmiştir.

Daha çok kırsal bölgelerde karşılaşılan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kadının ücretsiz emeğinin temellerini, toplumsal cinsiyet rollerinin dağılımını, bu rollerin kadınların mevcut toplumsal konumunu ve bu konumu etkileyen faktörleri, emeğin getirilerini ve genel olarak karşılaştıkları sorunları araştırmamızın ana konularını oluşturmaktadır. Mevcut ataerkil yapı içinde, kadınlar genellikle ev içi işlerde daha fazla rol alırken, tarımsal faaliyetlerde rol dağılımı faaliyetin türüne göre değişmektedir. Doğu Karadeniz kırsalında, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin kendilerine özgü bir nitelik taşıdığı gözlemlenmektedir.

Kadınların yaşam alanı olarak kabul edilen kırsal bölgelerdeki koşullar ve karşılaştıkları zorluklar, kadınların daha fazla çalışmasına yol açmıştır. Eşitsizlik, kırsal alanlarda daha belirgin bir şekilde ortaya çıkar, çünkü kadın emeğinin tarım faaliyetlerinde görünmezliği daha yaygındır. Başka bir deyişle, zorlu yaşam koşulları, kadınların çalışma yükünü artırmıştır.

Kadınların düşük eğitim düzeyine sahip ve ücretli iş hayatına uzak olmaları nedeniyle, kırsal alanlarda söz hakkının genellikle erkeklerde olduğu görülmektedir. Ancak kadınlar, düşüncelerine ket vurulmasına izin vermemektedirler. Söz hakkını elde etmenin bir yolu olarak, ücretsiz emeğin kullanılması gözlemlenmektedir. Kamusal alandan uzak olsalar da, üretmeye ve çalışmaya devam eden kadınların söz hakkını elde etmelerinin nedeni yine verdikleri ücretsiz emektir. Bazı kadınların, sayıları az da olsa, ürettikleri ürünleri halk pazarında sattıkları, bazılarının ise esnaf oldukları tespit edilmiştir. Hatta bir ücret elde etseler bile, bu kadınlar belirtilen işlerinin yanı sıra tarımsal faaliyetlerini de sürdürdükleri gözlemlenmektedir. Çünkü alıştıkları yaşam temposu nedeniyle arazilerden uzak kalamayacakları anlaşılmaktadır. Bu durum, kadınların çalışma konusunda ücretli ya da ücretsiz işler dahil kendi ekonomilerine katkı sağlayabileceklerini göstermektedir. Sağlık durumları gayet iyi olan bu kadınlar, bunun nedenini sürekli arazilerde aktif olarak çalışmalarına ve rahatça hareket edebilmelerine dayandırmışlardır.

Kadınların silah kullanma konusundaki yetenekleri, diğer faaliyetlerinden önemli bir farklılık göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği, silah genellikle erkeklikle ilişkilendirilen bir güç sembolü olarak kabul edilse de, yörede kadınların silah kullanma eğilimleri ve becerileri de söz konusudur. Ayrıca, silah kullanımı ile yayla faaliyetleri arasında doğru bir ilişki vardır; yani kadınların silah kullanma eğilimleri ve yakınlığı, özellikle yaylalarda tek başlarına kalma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Bununla birlikte ağır işler yapma, özellikle odun taşıma görevi, kadınlar arasında genellikle içselleştirilir. Burada bir ayrımı vurgularsak, odun yapma genellikle erkeklere ait bir görevken, taşıma görevi kadınlara özgüdür. Bu nedenle, kadınlar kendilerini güçlü hissetme konusunda sıklıkla bu tür aktiviteleri temel alır.

Kadının ikincil konumda olması, bölgeler, yöreler hatta araştırılan ilçenin köyleri arasında farklılık gösterse de sonuç olarak benzer bulguları ortaya koymaktadır. Doğu Karadeniz'de kadınları ikincil konuma iten durumların başında yük taşıma gibi işler gelmektedir. Ancak söz almadaki haklarını kendi emekleri sonucu kazandıkları için, ataerkil pazarlık da söz konusu olmaktadır. Yani kadınların sırtında taşıdığı odunlar ve üstlendikleri görevler, boşuna değildir. Eğer kadınlar bugün Doğu Karadeniz Bölgesi'nde güçlü olarak adlandırılıyorsa, bu büyük ölçüde verdikleri emeğin bir karşılığı olduğunu söylemek mümkündür.

Yöredeki köylü kadınların yaşam tarzları, kentte yaşayan orta sınıf aile ideolojisine göre daha bağımsız ve özgürlükçüdür. Bu kadınlar, coğrafi koşulların ve zorlu yaşam şartlarının etkisiyle güçlü ve dinamik bireylerdir. Ayrıca, kadınlar doğa ve tarım gibi işlere dâhil olarak, adeta erkeklere özgü fiziksel yetenekleri sergilerler. Bu yoğun iş yükünü üstlenen kadınlar, toplumsal alanda erkeklerin otoritesini sarsmadan toplumsal konumlarını esnetirler. Böylece, ataerkil yapının farklı bir biçimde inşa edilmesine katkıda bulunurlar.

Feminist teoriye göre, kadının ikincil bir konumda tutulmasının nedenlerinden biri, onu özel alana hapsetmek ve kamusal alandan uzak tutmaktır. Cinsiyet eşitliği, kadının erkeğin yaptığı her işi yapması anlamına gelmez. Bu nedenle, kadının erkeklerin yaptığı işleri yaparak toplumsal konumunu yükseltmesi her zaman mümkün olmaz. Yörede kadınların yaptığı işlerin bir üst sınırı yoktur; ancak kadınlar hala ikincil bir konumda bulunurlar. Kadınların erkeklerle

eşit olmalarını sağlamak zor görünmektedir. Oldukça çalışkan olan bu kadınlar, erkeklerle eşit olmak yerine, yeni istihdam fırsatları yaratma ve emeklerini daha iyi bir şekilde değerlendirmeye odaklanmayı tercih ediyorlar. Ekonomik özgürlüklerinin olması, kadınları hem aile içi hem de toplumsal kararlarda daha etkin bir rol oynamalarını sağlayabilir.

Ataerki, toplumsal cinsiyet rolleri farklı şekillerde dağılıbilir. Kadınların beden gücü ve emek harcadığı alanlarda, bu çabanın toplumsal konumlarına yansması gerektiği durumlarda ataerki etkili olabilir. Bu bağlamda, kadınların hayata yaklaşımı, farklı bir ataerki inşasını ortaya koymaktadır. Ancak tarımsal faaliyetler açısından bakıldığında, kadınların aldığı kararlara erkeklerin uyduğu ve karar süreçlerinde kadınların daha etkili oldukları anlaşılmaktadır.

Beden ve kas gücünü gerektiren hayvan gübresi (kemre), güllük ve odun taşıma işlemleri aslında erkekler tarafından yapılmalıdır, ancak araştırdığımız bölgede bu işler aksine kadınlar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Şayet hayvan gübresi, güllük ve odunların bilhassa sırtta taşınma işlemleri erkekler tarafından yapılırsa bu durumda kadınlar erkekleri değil, kendi cinslerini ayıplarlar. Özellikle erkeklerle bu işleri yaptıran kadınlar ayıplanır, erkekler ise mağdur görülür. Kadınlara biçilen bu rollere erkeklerin ortak olması pek hoş karşılanmaz. Çünkü cinsiyet rolleri bu şekilde kodlanmıştır. Ancak ifade etmek gerekir ki, bedenen yapılan bu işlerin bir kısmı kamyon/kamyonet gibi araçlar vasıtasıyla erkekler tarafından gerçekleştirilmektedir. Zira kadınların çoğunluğu araç kullanmasını bilmezler. Bu yüzden araçla taşınma işlemlerine müsaade ederler. Burada dikkat çeken husus, özellikle sırtta taşıma işleri olup bu taşınanlar ise genellikle odun, güllük ve çiftlik gübresi olarak bilinir. Sonuç olarak, bu tür durumlarda ayıplayan ve ayıplanan genellikle kadınlar arasında olmaktadır. Araştırma kadınlara yönelik olduğu için bu konuda erkeklerin birbirlerini ayıplayıp ayıplamadığı hakkında elimizde herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Alim, Z. (2022). *Doğu Karadeniz kırsalındaki kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bakımından ücretsiz emeği: Giresun İli Doğan kent örneği*. Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Arendt, H. (1998). *İnsanlık durumu*. (Çev. Bahadır Sina Şener, 2018). İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2018). *Kadınların sınıfı: ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İletişim.
- Butler, J. (1990). *Cinsiyet belası*. (Ed. Duygu Özde Gürkan) Çev.: Başak Ertür, 2018.. Metis Yayınları.
- Gazioğlu, E. (2014). Doğu Karadeniz bölgesinin toplumsal cinsiyet rejimi ve kadınların toplumsal konumları. *Karadeniz Araştırmaları, Sayı 40*, 95-108.
- Hooks, B. (2019). *Feminizm herkes içindir*. BGST Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2021, Ocak 5). *Feminist bellek*. <https://feministbellek.org/ataerki-pazarlik/>
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay- Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları.) Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meşe, İ. (2016). Toplumsal cinsiyet ve yaşam. *sosyoloji: günlük yaşamı anlamak* (s. 499-519). içinde Paradigma Akademi Yayınları.

- Slattery, M. (2003). *Sosyolojide temel fikirler*. 2 edit., (Ed. Tatlıcan, Ü.,2014), Çev.Özlem Belkız vd., Sentez Yayınları.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler Dergisi* , 163-175.
- Savran, G. A. & Demiryontan, N. T. (2016). *Kadının görünmeyen emeği: maddeci bir feminizm üzerine*. 3. baskı, Yordam Kitap.
- TÜİK. (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>
- TÜİK. (2021, Aralık). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi*. Ağustos 25, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> adresinden alındı
- Ünlütürk, U. Ç. (2018). *Feminist sosyal politika: bakım, emek, göç*. Notabene Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.